

Cultura

MEMÒRIA HISTÒRICA

SÍLVIA MARIMON
BARCELONA

Poc després de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, el gener del 1939, van començar a xiular les bales al Camp de la Bota. Els vencedors disparaven contra tots aquells a qui consideraven perillosos. Un dels objectius dels piquets d'afusellament va ser una família sencera. Encarnació Llorens Pérez, el seu marit i el seu fill de 24 anys van morir l'un al costat de l'altre el 26 d'abril de 1939 a les 5.30 de la matinada. A Llorens, una de les disset dones que van ser afusellades durant el franquisme a Catalunya, se la va sentenciar a mort després d'un judici sumaríssim. Se la va acusar, amb el seu marit i el seu fill, d'haver participat en l'assalt al convent del carrer de Roger de Llúria el 19 de juliol del 1936. Sense proves, se'ls imputaven els assassinats dels oficials colpistes que s'hi havien refugiat després de rendir-se.

El sumari destaca que la família s'havia recreat amb els cadàvers i havia saquejat el convent. Encarnació Llorens va acceptar ser militant de la UGT, però va negar la resta de les acusacions. El fill va explicar que havia entrat al convent per salvar els volums de l'*Enciclopedia Espasa*. Però en aquell moment els suble-

Discriminació

"Als franquistes els costava afusellar dones, no per clemència sinó per masclisme"

vats, que no feia ni quatre mesos que havien ocupat Barcelona, estaven assedegats de venjança i van decidir executar tota la família.

La història de Llorens és una de les que ha localitzat la historiadora Queralt Solé a l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial III, a Barcelona. "Són disset dones, poques si es compara amb el nombre d'afusellats, que van ser 3.358. Als franquistes els costava matar dones. No era per una qüestió de clemència, sinó de masclisme", diu Solé. No podien equiparar les dones amb els homes i preferien la mort social per castigar totes aquelles a qui consideraven "perilloses". Que no les condemnessin a mort no vol dir que no les assassinessin. Les fosses, que encara perviuen a Espanya, són plenes de dones que van morir de nit, de manera clandestina, rere la tàpia d'un cementiri. "A les condemnades se les castigava privant-les del que per als rebels era el màxim objectiu d'una dona: ser mare", destaca Solé. Les violaven, les rapaven i els feien beure oli de ricí, que actuava com a laxant, mentre les obligaven a passejar-se pels carrers. Moltes van passar anys tancades a les presons. A d'altres els van prendre els fills.

Solé apunta que, segons les seves investigacions, els consells de guer-

"Perilloses i roges": la història de disset dones afusellades

La historiadora Queralt Solé investiga els judicis franquistes contra les condemnades a Catalunya

01. Concepción Guillén també era coneguda com *la Lleona* i se l'acusava de diferents assassinats comesos a la Seu d'Urgell. ARXIU MILITAR 02. Els consells de guerra contra Comorera Soler, secretari del PSUC, assegut al banc amb la seva dona. EFE 03. Carme Claramunt, la primera dona afusellada pel franquisme. ARXIU FAMILIAR

ra contra les dones es poden dividir en tres grups: quan a les acusades se les condemnava per alguna cosa que havien fet, quan pagaven pel que havia fet el marit, el germà o el fill, o per motius molt més foscos com la venjança. Un afusellament força singular, perquè és un dels únics que es van produir després del 1939 i perquè el seu procés és excepcionalment llarg, és el de Concepción Guillén Martínez. La van matar a Lleida el 13 de maig del 1943 i va ser l'última executada a Catalunya. El juliol del 1936 Guillén va decidir anar a la Seu d'Urgell a fer la "revolució" amb el seu company, Juan Baeta Sánchez. Se la coneixia amb el sobrenom de *la Lleona*.

"No és habitual que fessin declarar 26 dones i 20 homes, i no una sinó dues vegades com a mínim, per assegurar-se que era la persona que havia comès els crims dels quals se l'acusava", diu Solé. Els testimonis asseguraven que havien vist la Lleona llançant granades o vanagloriant-se d'haver mort gent de dretes i capellans: "*Yendo vestida de hombre y llevando una pistola en el cinto, siendo el terror de todo este país*", detalla el sumari. Finalment, va ser una fotografia d'ella amb una granota blava, adjuntada al sumari, el que la va condemnar. Guillén va reconèixer que era ella: "*En algunas ocasiones conducía el coche, visitando por tal motivo mono azul y lle-*

Motius tèrbols

Darrere algunes denúncies hi havia interessos econòmics i venjances personals

vando así mismo pistola al cinto, pistola que manifiesta que nunca hizo uso de ella", diu el sumari.

La historiadora destaca que en els judicis sumaríssims a les dones hi ha molts comentaris que no es troben en els dels homes: "El llenguatge és diferent. Hi apareix sovint la paraula *libertina*, se'ls pregunta si havien viscut maritalment amb una o dues persones, si tenien relacions íntimes amb els companys, si a casa seva s'hi feien moltes reunions, si havien fet el salt al seu marit o si tenien *relacions estranyes* amb una amiga", detalla la historiadora. Als documents hi ha moltes parts fosques, coses que no s'entenen.

"Els judicis eren il·legals però és quasi impossible trobar una pauta. Quan investigues a fons vénen moltes preguntes. Per què amb algunes dones les sentències eren tan dures i d'altres que havien reconegut crims molt pitjors als ulls del franquisme només complien curtes penes de presó?", reflexiona Solé. Rere moltes condemnes també s'intueix l'interès per fer desaparèixer algú que podia ser un obstacle. És el cas de Carme Claramunt, la primera de les disset dones afusellades a Catalunya. La van assassinar al Camp de la Bota el 18 d'abril del 1939. La sentència conclou: "*Indivi-*

**UN MUSICAL
BASAT EN
ESTOPA**

La companyia de dansa i percussió israeliana Mayumana ha creat l'espectacle *Rumba*, un musical que té com a fil conductor les cançons d'Estopa i que s'estrenarà el 8 de desembre a l'Atrium de Viladecans.

**ÀNGELS CABRÉ,
PREMI JOSEP
VALLVÉRDU**

Àngels Cabré va guanyar ahir el premi d'assaig Josep Vallverdú, dotat amb 9.000 euros, amb *Miralls creats*. I Albert Garcia Elena, el premi de poesia Màrius Torres, dotat amb 6.000 euros, per *Silur d'amagatotis*.

dua pelgrosísima. Gran propagandista de las ideas rojoseparatistas. Militante de la 'Esquerra' y de 'Estat Català'. Autora de infinidad de denuncias a personas de derecha. En su casa se celebraban reuniones de hombres y de mujeres. También poseía armas. Persona pelgrosísima y nefasta para el G.M.N. [Glorioso Movimiento Nacional]. "L'acusació d'haver denunciat gent que posteriorment era morta a la rereguarda, si més no els primers mesos, va ser un element clau per ser executades", afirma Solé.

Herències cobejades

Claramunt sempre es va declarar innocent. Poques hores abans de ser executada es va acomiadar de la seva tieta amb una carta: "Estimada tieta: ha venido el juez y ha decretado la pena de muerte, y me ha dicho que así lo había decretado el Generalísimo y esta mañana a las cinco me van a fusilar. Tú ya sabes que matan a una inocente", va escriure. Al llibre *Executada*, l'historiador Emili Ferrando defensa que rere l'execució de Claramunt hi podia haver interessos econòmics. La va denunciar una veïna, Maria Sallent, a qui havien assassinat els dos fills a la rereguarda. La hipòtesi de Ferrando és que la tieta de Claramunt volia deixar la botiga a la seva neboda i la família Sallent anhelava heretar el negoci.

"El sumari de Magdalena Nolla, afusellada el 21 de juny, sembla ben bé una venjança personal", diu Solé. Una veïna la va denunciar en una comissaria de Barcelona el 22 de fe-

brer del 1939. La va acusar de participar amb el marit en l'assalt de l'Asil Duran –un reformatori per a nois–, de quedar-se mobles i de denunciar el frare que dirigia l'asil i que posteriorment va ser assassinat. Quan va tornar a declarar va incrementar les acusacions, sumant-hi tants càrrecs com va poder: que va teixir roba per als republicans, que va bufetejar unes monges, que era d'ERC...

Van escorcollar la casa de Nolla i només hi van trobar mobles vells: ni rastre d'objectes robats a l'Asil Duran. Nolla només va reconèixer que simpatitzava amb ERC i va negar la resta de les acusacions. Sense cap prova la van afusellar. "¿La van executar a ella pel marit fugit a Fran-

ça? ¿O potser la denunciant s'intentava protegir de Nolla perquè aquesta tenia informació que la podia perjudicar?", reflexiona Solé.

Les desavinences maritals podien acabar tràgicament. Dolors Giorla no va tenir cap garantia processal. No van importar els testimonis que afirmaven que se la "considerava una bona dona incapaç d'haver comès cap acte delictiu". Ni que les seves veïnes afirmessin que anava a missa i que era una persona "addicta" al Glorioso Movimiento Nacional. "Sense ser-ne conscient, ella mateixa es va condemnar", diu Solé. El seu delictiu va ser haver denunciat el seu marit a les patrulles de control durant la República. "Mi marido se portaba mal conmigo y yo sabía que tenía otras queridas", va dir. I va afegir: "Denuncié que me daba malos tratos y que era de derechas". Ho va fer per aconseguir el divorci.

A les germanes Queralt les van condemnar a reclusió perpètua –el fiscal en demanava la pena de mort–. Van ser el boc expiatori del seu germà, Josep Queralt, fundador d'Edicions Proa, que havia aconseguit travessar la frontera i vivia exiliat a França. Al sumari s'hi llegeix: "En las fiestas del Libro, las tres hermanas formaban Stant 'Proa' vendiendo obras editadas por aquella editorial de la que era uno de los dirigentes Puig i Ferrer, significado elemento separatista. En determinada época trajeron a su domicilio haciendo vida íntima con él al revolucionario Andrés Nin quién traducía las obras comunistas rusas al catalán". Com que no podien castigar Josep Queralt, van decidir acarnissar-se amb les germanes. ■

**Teixidores, porteres i
infermeres assassinades****Salvadora Catà Ventura, 37 anys**

AFUSELLADA EL 25 D'ABRIL DEL 1939 A GIRONA

Estava casada i era bugadera. Se la va acusar d'haver matat un jove requetè, de ser del POUM, de participar en el saqueig d'esglésies, de cosir roba per a l'exèrcit republicà, de burlar-se dels catòlics... No es va fer cap cas d'un informe de l'alcaldia de Girona que afirmava que s'havia sindicat a la CNT perquè, si no, no la deixaven treballar com a cosidora.

Eugenia González Ramos, 20 anys

AFUSELLADA L'11 DE MAIG DEL 1939 A BARCELONA

Havia treballat com a infermera en diferents hospitals de la rereguarda republicana. La van acusar de ser de la UGT i d'haver matat un falangista al principi de la guerra. Només va acceptar haver presenciat forçada la mort d'aquest.

Cristina Fernández Pereda, 39 anys

AFUSELLADA EL 13 DE MAIG DEL 1939 A BARCELONA

Dues veïnes la van acusar d'haver matat un tinent els primers dies de guerra i de denunciar gent de dretes que més tard va ser assassinada. Ella ho va negar tot, i va defensar-se dient que gràcies a ella el propietari de l'edifici, on feia de portera, va salvar la vida.

Ramona Peralba Sala, 35 anys

AFUSELLADA EL 16 DE MAIG DEL 1939 A BARCELONA

Era teixidora. Tres dones la van acusar d'haver revelat on s'amagava el germà d'una d'elles. Els informes de la FET-JONS i la Guàrdia Civil concreten que era "propagandista del desnutriment y de las ideas marxistas". Només va acceptar ser de la CNT.

Neus Bouza Gil, 22 anys

AFUSELLADA EL 26 DE MAIG DEL 1939 A BARCELONA

Acusada d'haver participat en afusellaments de persones de dretes al Camp de la Bota. En dos mesos va ser jutjada, condemnada i afusellada. Ho va negar.

Elisa Cardona Ollé, 21 anys

AFUSELLADA EL 22 D'ABRIL DEL 1939 A TARRAGONA

Va ser acusada d'haver denunciat diferents persones de dretes hostatjades a l'Hotel Nacional de Tarragona, on treballava. Sempre es va declarar innocent. Al Registre Civil s'especifica que "falleció a consecuencia de haber sido pasada por las armas".

Maria Martí Iglesias, 38 anys

AFUSELLADA EL 28 DE JULIOL DEL 1939 A LLEIDA

La van acusar d'anar a buscar un capellà amagat a qui van matar davant seu. Ella ho va negar tot i només va reconèixer que havia indicat com arribar a la casa que buscaven els milicians. A l'informe s'especifica que és una dona "de malísima conducta".

Virginia Amposta Amposta, 36 anys

AFUSELLADA EL 8 D'AGOST DEL 1939 A BARCELONA

La van acusar de dirigir la UGT i de promoure i instigar l'assassinat de setze persones que van morir a Viladecans. L'informe insisteix molt en el fet que "fue luego maestra de párvulos, lo que aprovechó para hacer, entre ellos, propaganda disolvente".

Elionor Malich Salvador, 60 anys

AFUSELLADA EL 8 D'AGOST DEL 1939 A BARCELONA

La van acusar d'haver denunciat veïns de l'edifici on era portera. L'informe de la policia diu que se la coneixia amb la *Roja* i que la seva pròpia mare afirmava que ho era. La mare també va declarar que "era de moral muy dudosa y que ha vivido maritalmente con diversos hombres".